

Volná příroda

Volná příroda je hrubý materiál, z něhož člověk uhnětl výrobek zvaný civilizace.

Volná příroda nikdy nebyla materiálem stejnorodým. Byla velmi různorodá, a tak i výsledné výrobky byly různé. Těmto rozdílům ve finálním výrobku se říká kultury. Bohatá rozmanitost světových kultur odráží rozmanitost volné přírody, která stála u jejich zrodu.

Poprvé v dějinách lidstva nás ohrožují dvě změny. Jednou z nich je vyčerpání volné přírody v obyvatelných částech země. Druhou je celosvětová hybridizace kultur vlivem moderní dopravy a přepravy. Ani jedné z nich se nedá zabránit, a snad by se jí ani zabraňovat nemělo, ale vyvstává otázka, zda by se určitými pozitivními zásahy nedaly zachránit jisté hodnoty, které jsou na ústupu.

Pro člověka pracujícího v potu tváře je surovina nepřítelem, který má být zdolán. Podobně pak pro osadníka byla nepřítelem volná příroda.

Ale když se pracující člověk zastaví, aby si vydechnul, a může se na chvilku zadívat na svět očima filosofa, uvidí, že tatáž surovina je něco, co by mělo být milováno a hýčkáno, protože to dává význam a smysl jeho životu. Toto je prosba za zachování některých ukázko-

ových koutů volné přírody jako muzejních kousků pro poučení těch, kteří si jednoho dne budou přát vidět, cítit či studovat kořeny svého kulturního dědictví.

Pozůstatky

Mnohé z různých druhů přírodních společenství, ze kterých jsme ukuli Ameriku, již zmizely, a proto se i programy na záchranu jednotlivých oblastí musí velmi různit podle velikosti a stupně zachovalosti místa.

Již nikdo neuvidí prérii s vysokou trávou, kde moře prérijních květin omývalo třmeny původních osadníků. Budeme mít štěstí, když se nám podaří najít tu a tam místo, kde se dají prérijní rostliny pěstovat jako druh. Takových rostlin byly stovky druhů, mnohé z nich výjimečně krásné. Většina z nich je těm, kdo dnes žijí na místech, která kdysi bývala jejich, zcela neznámá.

Ale prerie s krátkou trávou, kde Cabeza de Vaca viděl obzor pod břichy bizonů, stále ještě existuje na několika místech o velikosti deset tisíc akrů, ačkoliv je značně nahlodaná ovce, dobytčím a farmařením. Když nám lidé, kteří propadli zlaté horečce 1849, stojí za to, abychom si jejich jména připomínali na vládních budovách, nestála by za připomínku i scenerie jejich hromadného přesunu v několika národních prérijních rezervacích?

Co se pobřežní prerie týče, je jeden kus na Floridě a jeden v Texasu, ale ropné studny, cibulová pole a citrusové plantáže se k nim již nebezpečně přibližují, po zuby ozbrojené vrtačkami a buldozery. Je nejvyšší čas.

Již nikdo neuvidí panenské prerie jezerních států nebo lesy pobřežních plání či lesy ohromných listnáčů. Těch by nám muselo stačit jen pár akrů od každého. Ale je tu ještě několik míst, kde se zacho-

valy javorovo-tsugové porosty o rozloze tisíc akrů a podobně ještě přežily kusy appalačských listnatých lesů, jižních listnatých mokřisek, cypřišových mokřisek a adirondackých smrků. Jen málo z nich je v bezpečí před budoucím pokácením a ještě méně je chráněno před možnostmi budování turistických cest.

Jednou z nejrychleji mizejících kategorií divočiny je příroda pobřežní. Chaty a turistické cesty takřka zničily divoké pobřežní oblasti u obou oceánů a Velké jezero teď ztrácí poslední velký pozůstatek přírodní pobřežní přírody. Žádný jiný druh volné přírody není těsněji spjat s dějinami a žádný jiný druh není tak blízký úplnému zániku.

V celé severní Americe na východ od Skalnatých hor je jen jedna oblast formálně chráněná jako volná příroda: Mezinárodní Park Horní Quetico v Minnesotě a Ontariu. Tento nádherný kus krajiny, po které se dá projíždět na kánoích, mosaika jezer a řek, leží převážně v Kanadě a může být tak velký, jak se Kanada rozhodne, ale jeho celistvost je ohrožována v poslední době dvojím vývojem: růstem rybářských oblastí a k nim příslušných letadel přistávajících na hladině a legislativní debatou o tom, zda minnesotská část bude celá národním lesem nebo částečně Státním lesem. Celá oblast je ohrožena stavbou vodních elektráren a tyto politováníhodné rozpory mezi zastánci volné přírody mohou skončit prospěchem strany třetí.

Ve státech Skalistých hor je chráněno coby volná příroda několik území se statutem Národních lesů, jejichž rozloha je od stotisíců do půl miliónu akrů, a nesmějí se na nich stavět silnice, hotely a podobně ohrožující objekty. V Národních parcích se dodržuje stejná zásada, ale tyto plochy nejsou přesně ohraničeny. Tato federální území jako celek jsou páteří programu za zachování volné přírody, ale nejsou v bezpečí tak, jak by se mohlo na papíře zdát. Místní tlaky na stavbu nových turistických silnic odlamují kousek tu a kousek tam. Existuje ohromný tlak na rozšíření silnic za účelem prevence

a boje s požáry a tyto silnice se postupně stávají veřejnými cestami. Roztroušené tábory dobrovolných ochránářských sdružení představují velmi rozšířené pokušení ke stavbě dalších a často zbytečných silnic. Nedostatek stavebního dříví během druhé světové války dal zelenou vojenské potřebě prodloužení mnohých cest, a to způsoby legálními i jinými. V současnosti roste počet lyžařských vleků a hotelů v mnohých horských oblastech, a to často bez ohledu na to, že tyto byly dříve považovány za chráněné oblasti.

Jedna z nejzákeřnějších invazí do volné přírody se děje prostřednictvím kontroly stavu dravců. Probíhá to následovně: odstranění vlků a kočkovitých šelem z volné přírody je v zájmu pěstění velké lovné zvěře. Stáda velké lovné (obyčejně srncí či losů) pak rostou do té míry, že nadměrně spásají území. Pak je nutné povzbudit lovce k tomu, aby ulovili tento přebytek, ale moderní lovci loví z auta, a musejí se tedy postavit silnice, aby se zajistil přístup k přebytečné zvěři. Znovu a znovu je volná příroda takto dělena na kusy a je to proces, který stále ještě pokračuje.

Systém chráněných oblastí volné přírody ve Skalnatých horách pokrývá širokou škálu lesních typů, od jalovcových remízek na jihozápadě, až po „nekonečné lesy tam, kde se rozkládá Oregon“. Je však nedostatečný v oblastech pouštních, zřejmě díky tomu nedospělému druhu estetického cítění, který omezuje definici „scenerie“ na jezera a borovicové lesy.

V Kanadě a na Aljašce jsou ještě pořád velké plochy nenarušené země

Kde bezejmenní muži bloudí kolem bezejmenných řek a v podivných údolích umírají sami podivnou smrtí.

Ukázkový pás těchto oblastí se dá a měl by se zachovat. Mnohé z těchto oblastí mají zanedbatelnou nebo žádnou hospodářskou hodnotu. Budou lidé, kteří budou namítat, že zde není nutné žádné plánování a že životaschopné oblasti přežijí samy. Ale všechny nedávné dějiny toto uklidňující ujištění vyvracejí. I když přežijí divoká místa, co se stane s jejich faunou? Nedávno založený Arktický institut se angažuje v průmyslovém využití arktických pustin a má vyhlídky na úspěch — to jest, jejich zničení coby pustin. To je poslední výzva, dokonce i na Dálném severu.

Do jaké míry si to Aljaška a Kanada uvědomí a chopí se svých možností, si můžeme spočítat. Průkopníci obvykle ohrnují nos nad pokusy o zachování původního stavu.

Do přírody na dovolenou

Fyzický zápas o prostředky přežití byl po nespočetná staletí holou skutečností. Když jako takový vymizel, zdravý instinkt nás vedl k jeho zachování ve formě atletických sportů a her.

Fyzický zápas mezi muži a zvířeti byl také skutečností a do dneška se zachoval ve formě sportovního lovu a rybaření.

Veřejně přístupné oblasti volné přírody jsou především prostředkem k zachování, ve formě sportu, mužných a základních zdatností při cestování a přežívání v pustině.

Některé z těchto zdatností jsou k vidění po celém světě: detaily byly upraveny pro americké podmínky, ale sama zdatnost je rozšířena obecně. Lov, rybolov a pěší túry s batohem jsou tohoto příkladem.

Dvě z nich jsou však americké jako strom hikory. Byly sice napodobeny i jinde, ale k dokonalosti byly dovedeny v této části světa. Jednou z nich je cestování v kánoji a druhou je cestování koňmo ve skupině. Obě tyto zdatnosti rychle mizí. Váš Indián z Hudsonova

zálivu má teď motorový člun a horal má fordku. Kdybych já měl k obživě používat kánoji či koně, udělal bych totéž, protože jak jedno, tak druhé je ohromně namáhavé. Ale my, kdož vyhledáváme cestování ve volné přírodě z vášně pro sport, prohráváme, když jsme nuceni soutěžit s mechanizovanými náhražkami. Je trapné pádlovat za zvuku motorového člunu nebo nechat klisničku pást se na trávníku před hotelem. To už je rovnou lepší zůstat doma.

Oblasti volné přírody jsou především řadou svatostánků sloužících prapůvodním uměním cestování po volné přírodě, zvláště jízdě v kánoji a na koni.

Mám za to, že někteří lidé pochybují o tom, zda je důležité udržet tato původní umění naživu. Já o tom nepochybuji. Buď to cítíte v kostech, nebo jste velmi, velmi staří.

V Evropě lov a rybolov z velké části pozbyl to, co by oblasti volné přírody mohly zachránit v naší zemi. Evropani netáboří, nevaří a nepracují ve volné přírodě, pokud se tomu mohou vyhnout. Práce je vyhrazena nadháněčům a služebnictvu a lov má spíš atmosféru pikniku než průkopnictví. Zkouškou zdatnosti je ve velké míře jen vlastní ulovení zvěře či ryby.

Jsou tací, kteří hlasitě odsuzují lov a rybolov jako „nedemokratické“, protože rekreační kapacita volné přírody je v porovnání s golfovým hřištěm či turistickým kempem malá. Základní omyl tohoto argumentu je, že vztahuje k filosofii hromadné výroby to, co má být chápáno jako její protipól. Hodnota rekreace není záležitostí čísel. Rekreace je cenná v závislosti na intenzitě díky ní získaných zážitků a v té míře, do které se liší a kontrastuje s každodenním životem. Podle těchto kritérií je mechanizovaná rekreace přinejlepším slabý odvar.

Mechanizovaná rekreace už pokryla devět desetin lesů a hor. K oně zbylé desetině bychom se měli chovat s úctou jako ke slabšímu.

Volná příroda a věda

Nejdůležitějším rysem organismu je jeho schopnost sama sebe obnovovat — tedy zdraví.

Jsou druhy organismů, jejichž proces sebeobnovy byl a je předmětem lidských zásahů a kontroly. Jedním z nich je člověk sám (lékařství a veřejné zdraví). Druhým je krajina (zemědělství a ochrana přírody).

Snaha kontrolovat zdraví krajiny není zatím příliš úspěšná. Je v obecném povědomí, že když půda přestane plodit nebo je odplavována rychleji než se tvoří, či když ve vodních systémech často dochází k záplavám a obdobím sucha, pak je krajina nemocná.

Jiné poruchy jsou známé jako fakta, ale zatím nejsou pojímány jako symptomy nemoci krajiny. Vymizení rostlinných a živočišných druhů bez viditelné příčiny, přes snahu je zachránit a ohromné přemnožení jiných, přes snahu o jejich kontrolu, musí být, při nepřítomnosti jednodušších vysvětlení, považováno za symptomy nemoci organismu krajiny. Obě se děje příliš často, než aby to mohlo být považováno za pouhé záležitosti evolučního vývoje.

Stav povědomí o těchto neduzích krajiny se odráží v tom, že naše pokusy o jejich léčení jsou většinou jen místního rázu. Takže pokud půda přestane plodit, použijeme hnojivo, nebo přinejlepším pozměníme místní složení domestikované fauny a flóry a nepomyslíme přitom na to, že divoká fauna a flora, která onu půdu vybudovala, může být důležitá i pro její udržování. Bylo například nedávno objeveno, že dobré výnosy tabáku závisí, z nějakého neznámého důvodu, na

předpřipravení půdy divokou ambrosií. Nepřijde nám na mysl, že takové neočekávané řetězce závislostí by mohly v přírodě převažovat.

Když se psouni stepní, veverky či myši neúměrně přemnoží, hubíme je jedy, ale nehledáme příčinu onoho přemnožení. Máme za to, že problémy se zvířaty musí mít příčinu ve zvířatech. Nejnovější vědecké výzkumy ukazují, že je to porušení rostlinného společenství, které vede k přemnožení hlodavců, ale konkrétních výzkumů v této oblasti nebylo ještě uděláno mnoho.

Mnoho lesních hospodářství produkuje jednopolenné či dvoupolenné dřeviny v místě, kde původně rostly tří a čtyřpolenné stromy. Proč? Myslící lesníci vědí, že příčina pravděpodobně nespočívá ve dřevě, ale v půdní mikroflóře, a že rekonstrukce této půdní flóry bude pravděpodobně trvat déle, než trvala její destrukce.

Mnoho ochranných metod je zjevně povrchních. Přehrady bránící záplavám nemají žádný vztah k příčinám těchto záplav. Záchytné přehrady a terasy nemají nic společného s příčinami eroze. Krmelce a líhne zajišťující přísun zvěře a ryb nevysvětlují, proč onen přísun sám od sebe vázne.

Obecně vzato, naše zkušenost ukazuje, že v krajině, stejně jako v lidském těle, symptomy mohou být v jednom orgánu a příčina v orgánu jiném. To, čemu nyní říkáme ochranné, je ve velké míře jen místním zlepšením mnohem rozsáhlejší nemoci. Ona ulehčení jsou potřebná, ale nesmějí být zaměněna za léčbu. Umění krajinářského flikování se ujalo, ale věda krajinného lékařství ještě není zrozena.

Věda krajinného lékařství potřebuje především údaje o tom, co je normální, představu o tom, jak krajina zachovává sebe sama jako organismus.

K dispozici máme dvě normy. Jedna z nich se dá najít tam, kde fyziologie krajiny zůstala převážně normální i přes staletí lidské pří-

tomnosti. Já sám vím jen o jednom takovém místě: severozápadní Evropě. Tuto krajinu zřejmě studovat neopomineme.

Druhou a zřejmě nejlepší normou je volná příroda. Paleontologie nám nabízí mnoho důkazů o tom, že volná příroda se udržovala v normálním stavu po velmi dlouhá období, o tom, že druhy v ní žijící jen zřídka vymíraly a jen zřídka se přemnožovaly, o tom, že podnebí a voda budovaly půdu stejně rychle nebo rychleji, než ji odplavovaly. Volná příroda tak získává neočekávaný význam jako laboratoř pro studium zdravé krajiny.

Není možné studovat fyziologii Montany v Amazonii — každý biotický systém vyžaduje svou vlastní neporušenou podobu pro možnost srovnávacího studia užívané a neužívané krajiny. Je samozřejmě příliš pozdě na záchranu vyváženého systému studijních oblastí volné přírody a většina těchto zbytků je příliš malá, než aby si zachovala normalitu ve všech ohledech. Dokonce i národní parky, z nichž každý má rozlohu až milión akrů, nebyly dost velké na to, aby si udržely své původní dravce, nebo aby se vyhnuly zvířecím nemocem přenášeným dobyt看kem. Takže i Yellowstone ztratil své vlky a pumy, v důsledku čehož jeleni vapiti ničí flóru, zvláště v zimě. A přitom medvědů grizzly a horských ovcí ubývá — ovcí z důvodu nemoci.

Zatímco i největší oblasti volné přírody jsou částečně poškozeny, J. E. Weaverovi stačilo jen pár akrů volné přírody na to, aby objevil, proč préríjní flóra lépe odolává suchu, než zemědělské rostliny, které ji nahradily. Weaver objevil, že préríjní druhy provozují pod zemí jakousi „týmovou práci“ tím, že rozkládají své kořenové systémy po všech úrovních, zatímco druhy střídané při zemědělském využití přetřívají jednu úroveň a zanedbávají úroveň jiné, takže dochází k rostoucímu nedostatku vody. Z Weaverových výzkumů vzešel významný zemědělský princip.

Togrediak potřeboval jen několik akrů volné přírody, aby přišel na to, proč borovice na starých borovicových polích nikdy tak dobře nevzdorují větru a nedosahují velikosti borovic na netežených lesních půdách. V případě divokých lesů kořeny borovic sledují směr starých kořenů, a tak dosáhnou hlouběji.

V mnoha případech vlastně vůbec nevíme, jak dobré výsledky bychom měli očekávat od zdravé krajiny, pokud nemáme divokou oblast jako srovnání s oblastí nemocnou. Takže například většina prvních návštěvníků Jihozápadu popisuje horské řeky jako původně čiré, ale jsme na pochybách o tom, zda to není jen proto, že je viděli v příznivých obdobích. Výzkumníci zabývající se erozí neměli žádná srovnávací data, dokud nebylo zjištěno, že velmi podobné řeky v Sierra Madre u Chihuahuy, u kterých se nikdy nepásl dobytek ani se jinak nevyužívaly ze strachu před Indiány, vykazují přinejhorším mléčné zakalení, a nikdy nejsou tak zakalené, aby se v nich nedali lovit pstruzi. Mech na jejich březích roste až na pokraj vody. Většina podobných řek v Arizoně a Novém Mexiku je pásem balvanů, bez půdy, bez mechu, ale také beze stromů. Ochrana a studium volné přírody v Sierra Madre, prováděná mezinárodní výzkumnou stanicí, která by určila normu pro zlepšení stavu nemocné krajiny na obou stranách hranice, by byla dobrým sousedským počinem hodným důkladného zamýšlení.

Krátce řečeno, oblasti volné přírody, malé i velké, pravděpodobně mají hodnotu jako normy pro krajinnou vědu. Rekreace není jejich jediným, nebo dokonce jejich hlavním využitím.

Volná příroda a její obyvatelé

Národní parky nestačí na udržení stavu větších masožravců. Důkazem toho je znepokojivě nízký stav medvěda grizzly i fakt, že v parcích již nežijí žádní vlci. Nestačí ani na ochranu horských ovcí — většina stád horských ovcí se zmenšuje.

Důvody tohoto stavu jsou v některých případech zřejmé, v jiných nikoliv. Parky jsou zjevně příliš malé pro druh s tak velkým teritoriem, jaké má vlk. Mnoho zvířecích druhů z důvodů nám neznámých prostě neprosperuje v pozici izolovaných ostrůvků.

Nejproveditelnější způsob, jak zvětšit území pro volně žijící druhy, by spočíval v tom, že divočejší části Národních lesů, které Národní parky obvykle obklopují, by fungovaly jako parky vzhledem k ohroženým druhům. To, že tak zatím nefungují, je tragicky doloženo případem medvěda grizzly.

V roce 1909, když jsem poprvé přišel na Západ, grizzlyové byli v každém větším pohoří, ale mohli jste cestovat celé měsíce a nenarazili jste na jediného zmocněnce pro ochranu přírody. Dnes je nějaký zmocněnec za každým druhým keřem, ale zároveň s růstem úřadů pro ochranu přírody se náš nejúžasnější savec pomalu ale jistě stěhuje ke kanadské hranici. Z 6 000 medvědů grizzly, kteří podle úředních výkazů přebývají na území Spojených Států, je jich 5 000 na Aljašce. Jen pět států má vůbec nějaké medvědy grizzly. Zdá se, že je tu tiché srozumění s tím, že pokud grizzlyové přežijí v Kanadě a na Aljašce, vlastně to stačí. Mně to ale nestačí. Aljašští medvědi jsou jiným druhem. Vyhoštění grizzlyů na Aljašku je jako vykázání štěstí do nebe — jeden se tam třeba vůbec nemusí dostat.

Záchrana grizzlyho si vyžaduje určitý počet velkých území, na kterých nebudou silnice ani dobytek, nebo na nichž se ztráty na

dobytku budou nahrazovat. Výkup roztroušených dobytčářských farem je jediný způsob, jak by se taková území dala vytvořit, ale i přes značné pravomoci ve výkupu a výměně půdy se úřadům pro ochranu přírody v tomto směru nepodařilo dosáhnout skoro ničeho. Bylo mi řečeno, že Lesní služba zřídila jedno území medvědů grizzly v Montaně, ale na druhou stranu vím o jednom horském území ve státu Utah, kde Lesní služba podpořila pěstování ovcí, ačkoliv na tom území žily poslední zbytky medvědů grizzly v daném státě.

Stálá území medvědů grizzly a trvale chráněná divoká území jsou samozřejmě jen dvě jména pro jeden problém. Nadšení jak pro jedno, tak pro druhé, vyžaduje dlouhodobý pohled na ochranu přírody a historickou perspektivu. Jen ti, kdož jsou s to vidět chod evoluce, mohou ocenit její chloubu, volnou přírodu, nebo její nádherný výsledek, grizzlyho. A pokud vzdělávací systém opravdu vzdělává, pak tu za čas bude dost občanů, kteří pochopí, že zbytky starého Západu dávají smysl a cenu Západu novému. Mládež ještě nezrozená bude pádlovat nahoru po Missouri spolu s Lewisem a Clarkem, nebo šplhat na Sierry s Jamesem Capenem Adamsem a každá generace v pořadí se bude ptát: „Kde je velký bílý medvěd?“ Bude to trapná odpověď, až uslyší, že zmizel, zatímco ochránáři se dívali někam jinam.

Zastánci volné přírody

Volná příroda je zdroj, který se může zmenšovat, ale nemůže růst. Invaze civilizace může být zastavena nebo pozměněna takovým způsobem, aby určité oblasti byly použitelné pro rekreaci, vědu či volnou přírodu, ale vytvořit novou volnou přírodu v plném smyslu slova je nemožné.

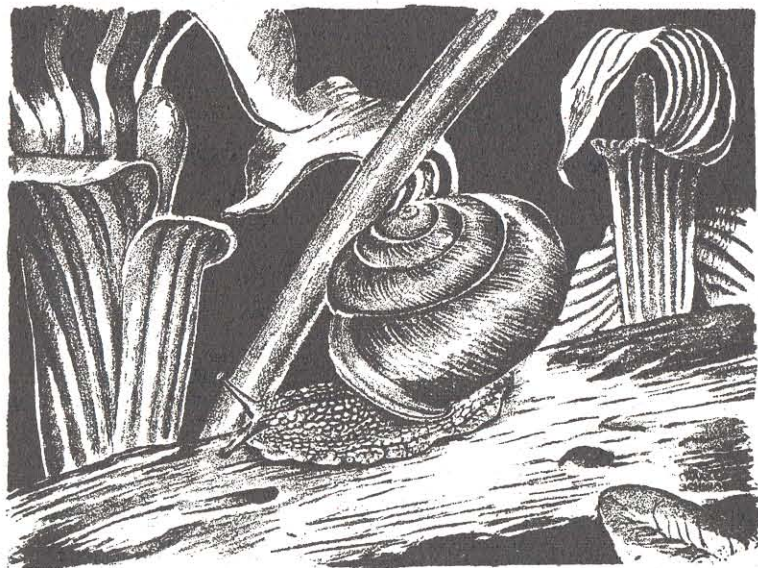
Z toho plyne, že jakýkoliv program týkající se volné přírody je zadržováním nepřítelů, při kterém se snažíme omezit územní ztráty.

Společnost pro volnou přírodu byla založena v roce 1935 „s jediným cílem — zachránit zbytky volné přírody v Americe“.

Avšak nestačí jen mít takovou společnost. Pokud lidé, kterým na volné přírodě záleží, budou roztroušeni po všech možných ochranných úřadech, Společnost pro volnou přírodu se třeba nedozví o nové invazi včas, aby ještě mohla něco podniknout. Dále pak militantní menšina lidí, kterým na přírodě záleží, musí být na stráž po celých Státech a musí být připravena okamžitě zasáhnout.

V Evropě, kde se volná příroda nyní stáhla do Karpat a na Sibiř, každý myslící ochranář lituje její ztráty. Dokonce i v Anglii, která více než snad jakákoliv civilizovaná země musí šetřit prostorem, se ozývá silné, i když opožděné hnutí za záchranu několika kousků polodivoké krajiny.

Schopnost vidět kulturní hodnotu volné přírody se v konečném důsledku, při důkladném zkoumání, stává otázkou intelektuální po-

kory. Povrchní člověk současnosti, který již ztratil své spojení s krajinou, se domnívá, že již přišel na to, co je podstatné — je to tento člověk, který žvástá o říších, politických či ekonomických, které budou trvat tisíc let. Jen učenec chápe, že dějiny se skládají z následných exkurzů z jediného počátku, do kterého se člověk znovu a znovu vrací, aby podniknul další a další výpravu za trvalou škálou hodnot. Jen učenec chápe, proč volná příroda určuje lidské podnikání a dává mu smysl.